

יש לציין שבתורי"ד כתב גירסה אחרת, שלפיה לא נשארו ב'תיובתא' כלל.

דוגמא ל'תיובתא והלכתא' — ע' בתורי"ד להלן קלב:

עוד על חזרה מן הנאמר מקודם ללא 'אלא' — ע' במצוין ביוסף דעת נזיר לא).

והרמ"ה כתב ששאר האמוראים ודאי מדברים בתוך כדי דיבור, ולכך נשארו ב'תיובתא', כי אם לאחר כדי דיבור, מדוע באדם אחד ושתי שדות או שני בני אדם ושדה אחת יקנה זה שבלשון ירושה, והלא אין סברא כלל לייחס לשון מתנה שבמתנה אחת למתנה האחרת — אלא ודאי בתוך כדי דיבור מיירו (וע"ע תורת חיים).

כל תוך כדי דבור כדבור דמי, לבר מעבודת כוכבים וקדושין' — רשב"ם פירש חומרא דרבנן היא משום לעז ממזרות.

ויש סוברים שהוא דין תורה, והריהי מקודשת מדאורייתא, ואפילו לקולא. כן דעת הר"ן ועוד (ע' שיטמ"ק מ'שיטה לא נודעה למי'; ב"ח בשם הריב"ש. וכן נקט בית שמואל (לח סקנ"ו מט סק"ג) להלכה. וע' חלקת מחוקק.

וכן משמע קצת מדברי רשב"א וריטב"א בקדושין נט: שהקשו על מה שאמרו שם 'מספקא ליה אי תנאה הואי אי חזרה הואי' והלא אין מועילה חזרה בתוכ"ד. ואם כדברי רשב"ם אין התחלה לקושיא, דהלא התם לחומרא קאמרינן. וכן נראה לכאן מריהטת לשון הר"ן הרשב"א והריטב"א כאן, שהביאו הקש 'יצאה והיתה' לענין זה. ואינו מוכרח).

וטעם הדבר, לפי שהעושה דברים אלו, בגמר דעתו הוא עושה אותם (עפ"י ר"ן גדרים; שו"ת הריב"ש רסו).

המקנה (אה"ע ל, ז), כתב הטעם, דלא אתי דבור ומבטל מעשה. וכתב לפי"ז שחזרה על ידי מעשה מועילה מדאורייתא. ובשו"ת אחיעזר (ח"א כו, א) השיגו. וע' גם אגרות משה אה"ע פד, א — נקט בפשיטות שאף ע"י מעשה אין מועילה חזרה מדאורייתא.

גדרי דין 'תוך כדי דיבור' — ע' במובא ביוסף דעת — גדרים פז.

דף קל

ר' יוחנן בן ברוקה אומר: אם אמר על מי שראוי ליורשו — דבריו קיימין... מאי טעמיה דרבי יוחנן בן ברוקה? אמר קרא והיה ביום הנחילו את בניו — התורה נתנה רשות לאב להנחיל לכל מי שירצה' — כבר האריכו רבותינו ראשי הישיבות לחקור בגדר הדין, האם הנחלה זו מועילה בתורת ירושה, או בתורת הקנאת נכסים. ואם תמצוי לומר שזהו דין ירושה, האם הוא דין מחודש שניתן למוריש להנחיל את נכסיו, או שמא יורש מדין 'ירושת הבן', ולא נתחדש אלא שזכותו של האב להרבות או להמעט לחלק מבניו.

ומדברי הגמרא לעיל (קכט): נראה שזהו דין ירושה ולא מתנה, שאמרו ב'נכסי לך ואחריוך לפלוני' לדברי ר' יוחנן בן ברוקה הוי ירושה, וירושא אין לה הפסק. [נפשוט לפי"ז שאין השדה חוזרת ביובל, אף לפי מה שאנו נוקטים (כחכמים בבכורות נב) שמתנה חוזרת ביובל. וכן נקט כהנחה פשוטה בשו"ת עמודי אור קי, כז. וע' בחדושי ר' מאיר שמחה קכו:].

ולקמן (קלא.) נסתפק רבא, שמא לא אמר רבי יוחנן אלא בשכיב מרע, שהוא בר הורשה, ולא בבריא. ובארו הראשונים שדוקא בשכיב-מרע שכל מתנתו היא דרך ירושה [ועל כן אינו צריך קנין], רק בה נאמר דינו של ריב"ב — משמע לכאורה שהמוריש הוא פועל את העברת הנכסים ואינה כירושה הנפעלת מאליה שהמוריש רק קובע מי הוא היורש.

והנה נחלקן הראשונים האם יכול להנחיל דבר שאינו ברשותו ושאינו מוחזק בו; הרשב"א (בקדושין ס:): סובר שאין יכול להנחיל. ואילו הרמ"ה (אות צ) סובר שהנחלה זו נאמרה אף על מלוה ו'ראוי' וכל כגון זה שאינו מוחזק (וכן הביא מהרי"ט אלגאזי בסוף בכורות, בשם הרמב"ן. וע"ע בשער המלך ריש הלכות נחלות; משך חכמה ויחי מח, א).

ולקמן (קמא): נשאו ונתנו בגמרא בדין האומר אם תלד אשתי זכר יטול מנה 'ולימא ריב"ב היא — אימור דשמעת לריב"ב לדבר שישנו בעולם, לדבר שאינו בעולם מי אמר?!' ופירש בתוס' הרא"ש שהנחלתו של ריב"ב היא כעין מתנה, ועל כן יכול להנחיל רק למי שישנו בעולם כבר (וכן משמע בשו"ת הרשב"א ח"ג קט). ואולם הר"ן מפרש שם באופן אחר. (וע"ע במצוין לעיל קכט: מחלוקת הפוסקים אודות הנחלת דבר שלא בא לעולם לריב"ב).

ובפשטות ניתן לומר ששני הנידונים הללו שבראשונים, תלויים באותה שאלה; האם הנחלת ריב"ב גדרה כירושה העוברת מעצמה או כפעולת האדם כעין הקנאה.

וכן אפשר לתלות בשאלה זו את הנידון האם המנחיל לאחד מבניו יכול לחזור בו ולומר 'לא יירש', וכן משמע ממשט דברי רבנו יונה ריטב"א ונמוקי יוסף (קלא). וכן משמע מלשון הרשב"א בתשובה — ח"ג קכב. וכן דעת התיבנות, אם לאו — כן נקט בקצות החשן (רפא) כדבר פשוט [אלא שיכול להוריש מחדש לבן אחר וממילא לא יירש הראשון, אבל לא לומר 'לא יירש פלוני' — כדין ירושה של תורה שאין יכול להתנות עליה אבל יכול להנחיל לאחד מיוורשיו]. (והסכים לדבריו המנחת-חינוך ת, ז מסברא. ובקובץ שעורים (תלב) פירש כן דברי רבנו יונה כאן ולעיל קיד. אבל בספר חדושים ובאורים נקט מלשון רבנו יונה שיכול לחזור, וכן הסכים מסברא. ונסתפק בשכיב מרע שעמה, האם חוזר מהנחלתו שהנחיל לבנו); אם זוהי הנחלה כעין הקנאה, הרי אינה חלה אלא לאחר מיתה, והרי זה כמו מקנה לאחר שלשים שיכול לחזור בו תוך הזמן, אבל אם אין זו הנחלה אלא עשיית יורש, י"ל שמיד שאמר חל הדין הזה והרי נעשה יורשו על פי דין תורה ושוב אי אפשר לבטלו ולומר לא יירש [אלא אם ינחיל ירושתו ליורש אחר] (ע' אבי עזרי זכיה ומתנה יב, ו'ע"ש ט, יג); קובץ שעורים (תלד).

(ע"ב) 'מר סבר הלכה עדיפא ומר סבר מעשה רב' — הריטב"א פירש [וכן משמע ברמ"ה וברי"ד — דלא כרשב"ם] טעמו של האומר הלכה עדיפה, מפני שהיא קביעה לדורות, משא"כ הוראה למעשה אפשר הוראת שעה היתה [וכגון שחייב בדין את האדם האלים, בתורת קנס ולא מן הדין. ר"ד]. והאומר מעשה עדיף סובר שבסתמא אינה הוראת שעה אם לא נאמר כן בפירוש.

'אין למדין הלכה לא מפי למוד ולא מפי מעשה עד שיאמרו לו הלכה למעשה' — זו לשון ר"י בן מגאש: 'זוה תלמוד שלנו הלכה למעשה הוא, שלא נכתב אלא לאחר עיון ודקדוק בכמה דורות ולאחר כמה מהדורי, וכאילו אמרו לנו כן הלכה למעשה היא, שהרי לעשות בו מעשה כתבוהו'. ודוקא בתלמיד חכם שהגיע להוראה, אבל תלמיד שלא הגיע להוראה — אין לו רשות לסמוך על עצמו כלל. ואפילו בהגיע להוראה, דוקא כשברור לו הדבר ללא ספק (עפ"י רמ"ה).

'כל התורה כולה דמויי מדמינן לה' — ע' בספר חכמה ומוסר ח"ב שנא; לקט שיחות מוסר ח"ב עמ' שלו.